

## השינוי הפוליטי בלבנון - אתגרים לישראל

אורנה מזרחי | 28 בינואר, 2025 | גיליון 1942

בחירת ג'וזף עוון לנשיא לבנון ומינוי נואף סלאם לראש ממשלה מבשרים על פתיחת עידן חדש בלבנון ומכה כואבת נוספת לחזבאללה, לאחר תבוסתו במלחמה מול ישראל ונפילת משטר אסד בסוריה. חולשת חזבאללה היא שאפשרה לגורמי האופוזיציה, שנתמכו על ידי ארצות הברית, צרפת וערב הסעודית, להשיג את הרוב הנדרש ואף לגרום לחזבאללה להצביע, בלית ברירה, עבור עוון, בעוד סלאם נבחר שלא על דעת חזבאללה. ההנהגה החדשה בלבנון מייצרת הזדמנות לישראל נוכח האינטרס המשותף שלהן בצמצום השפעת איראן וחזבאללה, ופירוק הארגון מנשקו. מנגד, לעוון ולסלאם, החותרים לשיקום לבנון הקורסת, אין עניין בשלב זה להתעמת צבאית עם חזבאללה, הפועל לשיפור מעמדו ולשימור כוחו הצבאי. על ישראל להתמקד בתקופה הקרובה במאמץ הצבאי והמדיני נגד חזבאללה, תוך הימנעות מהתערבות בענייניה הפוליטיים-הפנימיים של לבנון.

במושב מיוחד של הפרלמנט הלבנוני, שנערך ב-9 בינואר, נבחר לנשיא המדינה רמטכ"ל צבא לבנון, ג'וזף עוון. בכך הגיע לסיומו וואקום שלטוני שנמשך יותר משנתיים בהיעדר נשיא מאז סיום כהונתו של הנשיא הקודם מישל עוון (אוקטובר 2022) ומתפקודה המוגבל של ממשלת המעבר בראשות נג'יב מיקאטי. עוון, נוצרי- מארוני (כנדרש על פי החוקה הלבנונית) הוא איש צבא ותיק, המשרת בצבא לבנון מ-1983 וכמפקד הצבא מ-2017. הוא זכה לתמיכה נרחבת כמתאים ביותר לתפקיד הן מצד ארצות הברית, ערב הסעודית וצרפת שדחפו לבחירתו, והן מצד האופוזיציה הפנימית המתרחבת לחזבאללה ולהנהגה המושחתת מכל העדות, שגברה על רקע המלחמה מול ישראל. בחירתו מתוארת על ידי לבנונים רבים כפתיחתו של עידן חדש במדינה הכושלת, מתוך הערכה כי כפטריוט לבנוני, ישר דרך ומוערך, ביכולתו להוביל את לבנון לדרך חדשה ולקדם את שיקומה הכלכלי, הצבאי והמדיני.

עוון נבחר רק בסבב ההצבעה השני ברוב גדול של 99 מתוך 128 חברי פרלמנט, לאחר שבסבב הראשון לא השיג את התמיכה של שני שלישי מחברי הפרלמנט, כנדרש על פי החוקה. בחירתו ברוב גדול התאפשרה בזכות השינוי בעמדת "הצמד השיעי" (אמל וחזבאללה), שנאלץ לתמוך בו לאחר שאיבד את הרוב החוסם שלו בפרלמנט בבחירות האחרונות (במאי 2022) ונוכח חולשתו הגוברת שמנעה ממנו את האפשרות לכפות כנשיא את המועמד מטעמו, סולימאן פרנג'יה, שעל בחירתו התעקש בשנתיים האחרונות וכך טירפד 12 ניסיונות במהלך 2022 - 2023 לבחור נשיא. בערוץ אל-מנאר של חזבאללה פורסם (10 בינואר) כי בפגישה

בין נציגי חזבאללה ואמל לעוון, לפני ההצבעה בסבב השני, סוכם על תמורות לחזבאללה בגין התמיכה בעוון: הימנעות מפירוק חזבאללה מנשקו בכל לבנון; תפקיד מרכזי לשיעים בממשלה הבאה, כולל תיק האוצר; מעורבות במינוי בכירים וסיוע המדינה במימון השיקום של האוכלוסייה השיעית שנפגעה במלחמה. גם שגריר איראן בלבנון טען בראיון לאלאח'באר (12 באוקטובר), כי חזבאללה הצביע בעד עוון בעקבות סיכומים עימו, ששירתו את האינטרסים של הארגון.

הנשיא החדש עוון מיהר עם היבחרו לקדם את ההתייעצויות עם נציגי כלל המפלגות לבחירת ראש ממשלה. ב-13 לינואר הוא הודיע כי הוא מעניק את המנדט להרכבת הממשלה לנוואף סלאם, אשר זכה בתמיכה של 84 מנציגי המפלגות לעומת ראש הממשלה המכהן נגיב מיקאטי, שקיבל רק 9 קולות. סלאם הינו משפטן ודיפלומט, אשר שימש במשך עשור כנציג לבנון באו"ם. מאז 2017 הוא מכהן כשופט בבית הדין הבינלאומי הגבוה לצדק (ICJ) ובשנה האחרונה כנשיא ה-ICJ. הוא היה מועמד פעמיים לתפקיד ראש הממשלה בעבר, אך בחירתו הוכשלה על ידי חזבאללה, שהופתע מבחירת סלאם, שהינה לצנינים בעיניו על שום עמדתו נגד הארגון. מפרסומים בתקשורת הלבנונית עולה, כי חזבאללה היה מעוניין בהמשך כהונתו של מיקאטי, אך לטענת ראש מפלגת חזבאללה בפרלמנט, מחמד רעד, הארגון לא הציע מועמד, אלא קיווה לבחירה מתוך קונצנזוס. לדבריו, "חזבאללה הושיט יד, אך זו נגדעה" (רדיו אלנו, 13 בינואר).

נראה כי ההכרזה על הרכב ממשלת סלאם, המעוניין בממשלת טכנוקרטים יעילה ונטולת השפעה פוליטית, מתעכבת לפי שעה משום הלחצים המופעלים עליו, בעיקר מצד צמד המפלגות השיעיות, המבקש ייצוג רחב כבעבר על פי מפתח מפלגתי ואת משרד האוצר. דרישות אלה נתקלות בהתנגדות מפלגות האופוזיציה לחזבאללה, החוששות כי סלאם יכנע לדרישות אלה ותשמר יכולת חזבאללה להשפיע על קבלת ההחלטות. בהרכב הממשלה החדשה, לכשיפורסם, יהיה כדי להצביע האם ועד כמה עוון וסלאם נחווים להתעמת עם חזבאללה כדי לקדם את השינוי הנדרש בלבנון.

### **סדר היום של הנשיא והממשלה החדשה**

בהתבטאויותיהם הפומביות של עוון וסלאם מאז בחירתם בולטים הקריאה לאחדות והצורך בשינוי ובשיקום המדינה ההרוסה. בנאום ההשבעה שלו בפרלמנט הכריז עוון על פתיחת דף חדש בהיסטוריה הלבנונית והציג את חזונו לתקופת כהונתו בת שש השנים, שבמוקדו: שיקום לבנון, תוך קיום החוק והחוקה; הבטחת המונופול של המדינה על אחזקת הנשק; חיזוק הצבא ושליטתו ברחבי המדינה ובגבולותיה; כיבוד הפסקת האש עם ישראל; מימוש שלטונה של המדינה על כל שטחה, בדגש על מחנות הפליטים הפלסטינים, שמעמדם כפליטים הזכאים

ל"זכות השיבה" ישמר, "תוך ביסוס פתרון שתי המדינות"; וקידום דיאלוג עם המשטר החדש בסוריה לפתרון הסוגיות הפתוחות (סימון גבולות; פליטים סורים בלבנון).

עם השלמתה של הרכבת הממשלה יידרשו הנשיא עוון וראש הממשלה סלאם לשורת החלטות קשות בנושאים דחופים, הנתונים במחלוקת פנימית עד כדי עימות, בעיקר מול חזבאללה. הגישה הממלכתית שמעוניינת ההנהגה החדשה להנחיל, צפויה להתנגדות מצד הגורמים השואפים לשמר את המצב הקיים. אופן הטיפול בסוגיות הבאות, העומדות בראש סדר היום שלה, יסמן האם לבנון אכן פונה לדרך חדשה:

- הצורך בחיזוק **צבא לבנון** ושינוי פניו כדי שיוכל לעמוד במשימה הקשה של יישום הסכם הפסקת האש. צל"ב אמור להיפרס בכל המרחב שמדרום לנהר הליטאני: לאסוף את כל הנשק של חזבאללה ולמנוע פעילות צבאית של אנשיו במרחב זה. בשלב זה מסתמן, כי נטייתו של עוון, הדורש במפגיע את יציאתה של ישראל משטח לבנון והתייצבות צה"ל על הקו הכחול, היא להימנע מעימותים עם אנשי חזבאללה. תנועתם של המוני תושבי הדרום השיעים בניסיון לחזור לכפריהם בתום 60 הימים להפסקת האש (26 בינואר) בדחיפת חזבאללה ובניגוד להנחיות צל"ב וצה"ל, היוו מבחון ראשון לתפקודו, והוא נכשל במבחן זה. לפיכך, לא ברור האם צל"ב יצליח לעמוד במשימה הקשה העומדת בפניו כשירש לפעול ישירות מול חזבאללה לאחר נסיגת צה"ל.
- האתגר שב**פירוק הנשק העצמאי של חזבאללה**: כבר עתה ברור שיכולתו של עוון לממש חזון זה מוגבלת בלי להגיע לכדי עימותים אלימים עם חזבאללה, השואף לשמר את עצמאותו ואת הנשק שברשותו. יו"ר סיעת חזבאללה בפרלמנט, מחמד רעד, כבר מיהר להכריז מיד לאחר נאום עוון שבו התייחס לעניין זה, כי חזבאללה הוא מגינו האמיתי של העם הלבנוני.
- הטיפול הדחוף ב**שיקום האזורים שנפגעו במהלך המלחמה**, ובעיקר באזורים השיעים – ברובע הדאחיה בבירות, באזור הבקע ובדרום לבנון. מדובר בשיקום ההרס הנרחב הן של עשרות אלפי המבנים שנהרסו וכן של התשתיות. לבנון הקורסת כלכלית זקוקה לסיוע חיצוני בשיקום ההריסות ולפי שעה לא ברור מה יהיו מקורותיו. חזבאללה טוען, כי העביר עד כה כ-400 מיליון דולר שהועברו לכ-140,000 איש, כמקדמה לפני שיקום (אלאח'באר, 23 בינואר). אך מסתמן כי הארגון, המצוי במצוקה כספית (כמו גם פטרוניתו איראן), חותר להטיל את האחריות לשיקום, שעלותו מוערכת במיליארדי דולרים, על מדינת לבנון.
- קידום **רפורמות**, הנדרשות לקבלת הסיוע המערבי והחזרתם לתפקוד של כלל **מוסדות המדינה**, תוך ניקויים מגילויי השחיתות, ובמיוחד שמירת עצמאותה של

**מערכת המשפט.** מעודד לציין כי מייד לאחר בחירתו של עוון חודשה חקירת הפיצוץ שאירע באוגוסט 2020 בנמל ביירות, אשר הופסקה בעקבות איומים על חיוו של השופט החוקר והתעלמות הנאשמים מזימונם לחקירה, וכן הואצה החקירה נגד נגיד הבנק המרכזי לשעבר, החשוד בהברחת כספים מחוץ ללבנון. בה בעת, חשובים **המינויים** הצפויים של הבכירים בכל המערכות. מינוי מפקד הצבא במקומו של עוון וראשי גופי הביטחון האחרים, וכן מינוי נגיד הבנק ובכירים במערכת הממשלתית.

- **שיקום הכלכלה הלבנונית:** עצירת האינפלציה וצמצום האבטלה, תוך מאמץ לעמוד בדרישות שהציבו גורמי הסיוע הבינלאומיים. הממשלה תידרש גם להקצאת משאבים להבראת מערכות החינוך והבריאות, המתקשות לתפקד, ולשיקום כלל התשתיות הרעועות של המדינה (חשמל, מים). יצוין כי ניכרת מגמת התחזקות קלה של המטבע הלבנוני ועלייה ביתרות המט"ח של המדינה בשל רוח השינוי.

### **השינוי במעמדו של חזבאללה**

בחירתם של עוון וסלאם בניגוד לרצונו של חזבאללה משקפת את השינוי במעמדו הפנימי של הארגון המוכה והחבול בעקבות תבוסתו מול צה"ל במלחמה, שבה איבד את הנהגתו ואת כל שדרת הפיקוד הצבאי ורבים מלוחמיו, כמו גם כ- 80 אחוזים מיכולותיו הצבאיות (על פי הערכת צה"ל). לחולשת הארגון תורם גם היעדרו של נסראללה, אשר מחליפו נעים קאסם חסר את היכולות, המעמד והכריזמה שבהם התברך קודמו. העצימה את חולשת הארגון גם קריסת משטר אסד בסוריה, שבעקבותיו הוא איבד בן ברית, וחשוב יותר - עומק אסטרטגי ורצף לוגיסטי להעברות אמל"ח מאיראן. משטר ה-HTS בסוריה נחוש לייצר מציאות חדשה בגבול בין שתי המדינות, שהיה פרוץ עד כה: למנוע הברחות ולהרחיק את כל אנשי חזבאללה מסוריה. גם איראן נתונה בקשיים בעקבות המלחמה וקריסת "אסטרטגית השלוחים", ויכולתה כיום לסייע לארגון מוגבלת יותר.

למרות חולשתו, חזבאללה מנסה להאיץ את תהליכי שיקומו ולשמר את נכסיו במערכת הפנימית, שעיקרם: השפעתו מכוח הנשק שנותר ברשותו; ניצול החשש במערכת הלבנונית מתרחיש של מלחמת אזרחים נוספת לתועלתו; העניין של ההנהגה החדשה לא להצטייר כמדירה או מפלה את נציגיה של האוכלוסייה השיעית בלבנון (המהווה העדה הגדולה במדינה); המשך התמיכה בארגון מצד רוב רובה של האוכלוסייה השיעית, למרות האכזבה מתוצאות המלחמה בישראל שפגעה בהם קשות; וקשריו של חזבאללה עם המפלגות האחרות, ובראשן אמל השיעית, אך גם מספר מפלגות מקרב העדות האחרות, אם כי ניכרת התרופפות בתמיכתן בארגון, ובראשן המפלגה הנוצרית "הזרם הפטריוטי החופשי".

בצד מאמצי השיקום של הארגון והאוכלוסייה השיעית התומכת בו וחתירתו לשימור מעמדו הפוליטי הפנימי, צפוי כי מאמץ עיקרי מצד חזבאללה בתקופת עוון יופנה לעצירת כל ניסיון לפרק אותו מנשקו ולפגוע במעמדו העצמאי כמוביל "התנגדות". חזבאללה דבק בסיסמא: "צבא, עם, התנגדות" המפגינה את תפקידו הייחודי בלבנון, בעוד מתנגדיו דורשים לשנותה ל"צבא, עם, מדינה". דובריו של הארגון, ובראשם המזכ"ל נעים קאסם, מקפידים להבהיר, כי ההסכמה מול ישראל בדבר איסוף הנשק של חזבאללה נוגעת רק למרחב שמדרום לליטאני ולא לכל המדינה. כן ברי שהארגון לא יוותר בקלות גם על נוכחותו הצבאית במרחב הסמוך לגבול הישראלי ויקשה על צל"ב ביישום ההסכם עם ישראל, תוך הפעלת האוכלוסייה השיעית התומכת בו לתועלתו כפי שפעל בהמרצת התושבים לחזור לבתיהם בתום 60 הימים להפסקת האש.

### **האתגרים לישראל והמלצות**

מבחינת ישראל, השינוי בהנהגה הלבנונית, בהמשך לתבוסת חזבאללה במלחמה, מבשרת התפתחות חיובית גם בשל שינוי מאזן ההשפעה על לבנון בין איראן שהשפעתה מצטמצמת לבין ארה"ב, צרפת וסעודיה שמעורבותם גדלה (ביקור שה"ח סעודי לאחר 15 שנה). בהתפתחויות אלה טמון אף פוטנציאל לשינוי ביחסי ישראל עם לבנון, אך עוד חזון למועד. בשלב זה, רבים האתגרים ליחסים בין המדינות, ובעיקר:

- בהנחה שחזבאללה לא יוותר על יכולותיו הצבאיות העצמאיות ואף יפעל במרץ לשיקומן, האתגר העיקרי המיידי לישראל הינו שימור ההישגים הצבאיים בעקבות המלחמה, ובראש ובראשונה מניעת התבססותו הצבאית מחדש של הארגון בדרום לבנון.
- צפויים חילוקי דעות בין ישראל להנהגה החדשה בלבנון לגבי יישום ההסכם, בהתבסס על ההערכה, כי צל"ב יתקשה לממש את תפקידו ולדחוק את חזבאללה מדרום לבנון. ניתן להניח, כי עוון יעדיף לשמר את יציבותה של לבנון על פני עימות אלים מול חזבאללה בעקבות היענות לדרישותיה של ישראל, המעוגנות בהסכם.
- אמנם לטווח הזמן הקרוב לפחות סביר להניח, כי חזבאללה יישאף להימנע מעימותים צבאיים עם צה"ל וינסה לאתגר בדרכים אחרות, אך ישראל תתקשה – גם לאחר השלמת הנסיגה – בשימור הפסקת האש נוכח השינוי בדפוס הפעולה שעליו הכריזה כלקח מרכזי בעקבות התעצמות חזבאללה בדרום לבנון לאחר 2006. עתה בכוונת ישראל לדרוש תיקון לכל הפרה של חזבאללה, ואם ההפרה לא תוסר לפעול עצמה, כפי שמעניק לה ההסכם בראייתה. הדבר חיוני לביטחון ישראל, אבל עלול לייצר מתיחות ביטחונית לאורך הגבול.

- נוכח תפקידם המרכזי של האמריקנים ביישום ההסכם, יתכנו חילוקי דעות בעניין זה גם עם ממשל טראמפ, אם כי הגנרל האמריקני בוועדה המחומשת לאכיפת יישום ההסכם מגלה לפי שעה הבנה לדרישות הישראליות.

לאור זאת, מן הראוי שבשלב זה ישראל תמקד את מאמציה בהסרת האיומים עליה מצד חזבאללה, הן במעשה הצבאי, על ידי אימוץ אסטרטגית פעולה חדשה לנטרול כל איום קיים ומתפתח מצד הארגון - כפי שמאפשר לה הסכם הפסקת האש (על אף הסיכון הטמון בכך ל"שקט" הביטחוני) - והן במהלכים מדיניים להחלשתו. אשר להתפתחויות הפוליטיות בלבנון - רצוי לישראל לא להתערב בענייניה הפנימיים, אך לנסות לייצר ערוצי הידברות מולה. במקביל, נוכח העמקת המעורבות האמריקאית בלבנון ותפקידה המרכזי באכיפת הפסקת האש, נדרש לקדם דיאלוג עם הממשל החדש בארצות הברית להבטחת המשך תמיכתו ביישום ההסכם, לקידום מערכה מדינית-כלכלית נגד חזבאללה להעמקת חולשתו ולחיזוק ההנהגה החדשה בלבנון.

---

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט